

BIJDRAGE

Bert Govaerts,
documentairemaker,
VRT - Canvas

**Comandante Georges Kopp (1902 - 1951).
De Belgische vriend van George Orwell**

In het historische reisboek 'In Europa' neemt de Nederlandse journalist Geert Mak zijn lezers mee op een lange tocht langs de littekens die de 20e eeuw heeft achtergelaten in het lichaam van het oude continent. Hij bezoekt slagvelden, strafkampen, monumenten enz. en vertelt de verhalen die daarbij horen. Zo tegen pagina 400 aan bereikt Mak de stad Barcelona, waar hij de jaren van de Spaanse Burgeroorlog oproept. Een van zijn bronnen is het bekende reportageboek van George Orwell: 'Homage to Catalonia', gebaseerd op Orwells eigen ervaringen aan het front als militieman. Al wie dat werk ooit las zal zich het personage van Orwells comandante herinneren. Orwell introduceert hem op een onweerstaanbare manier wanneer hij de slonzige colonne beschrijft waarmee hij in december 1936 zelf naar het front bij Alcubierre werd gedirigeerd: "De centuria, tachtig man en verschillende honden sterk, sjouwde in wanorde de weg af. (...) Aan het hoofd van de colonne, naast de rode vlag, reed Georges Kopp, de zwaargebouwde Belgische comandante, op een zwart paard."⁽¹⁾

Lezers van Orwell (en van Mak, die hem gewoon overschrijft) weten hoe het Kopp verder vergaan is: de moedige, schalkse, maar ook bekwame *comandante* maakte promotie in het nieuwe leger van de republiek, maar werd gearresteerd toen de stalinistische kam door de republikeinse kaders werd gehaald. Kopp had in een foute, zogenaamd trotskistische militie gevochten en dat volstond om verdacht te worden van spionage. Toen Orwell zijn boek schreef, zes maanden nadat hij zelf uit Spanje gevlucht was, meende hij dat Kopp intussen geëxecuteerd was. Hij had al lange tijd geen teken van leven uit de gevangenis meer gekregen. Zeventig jaar later weet Geert Mak nog altijd niet beter: "Al die mensen (...) als Kopp, die honderdduizenden slachtoffers van de terreur van links en rechts, we weten nauwelijks hoe ze aan hun eind zijn gekomen, en waarom, en waar hun getormenteerde lichamen zijn gebleven."⁽²⁾

Links en boven: het Registration Certificate for Aliens waarmee Georges Kopp na WO II in Groot-Brittannië mocht verblijven. Hij staat - verkeerdelijk - als Belg vermeld (collectie Marc Wildemeersch)

Comandante Georges

Geert Mak vergist zich. Kopp overleefde niet alleen de Spaanse Burgeroorlog. Hij ging daarna nog jaren door met een zeer persoonlijke strijd tegen het fascisme. Hij stierf pas in 1951, uitgeput en verminkt, in Marseille.

Rekening houdend met de oplage en de bekendheid van Orwells boeken, zou Georges Kopp de beroemdste Belgische Spanjestrijder van allemaal moeten zijn. Het is dan ook heel vreemd dat hij nergens voorkomt in de literatuur over die Belgische vrijwilligers. Wie was toch die zware, polyglotte Belg op het zwarte paard, naast de rode vlag? George Orwell zelf geeft ons een sleutel aan: "(...) ik kende zijn levensgeschiedenis. Hij was iemand die alles – gezin, nationaliteit, carrière – had opgeofferd, alleen om in Spanje tegen het fascisme te gaan vechten. Door België zonder toestemming te verlaten en dienst te nemen bij een vreemd leger, terwijl hij Belgisch dienstplichtige met groot verlof was, en daarvoor al door te helpen bij illegale munitiefabricage voor de Spaanse regering, had hij jaren gevangenisstraf tegoed als hij ooit naar zijn land zou terugkeren...".

De levensloop die Orwell hier van zijn vriend schetst roept véél meer vragen op dan hij beantwoordt. Het klopt dat sommige Belgische dienstplichtigen die naar Spanje waren getrokken achteraf last kregen met het gerecht. Maar het aantal Belgische (reserve)officieren dat gedagvaard werd, was zeer klein. We kennen hun namen: die van Kopp komt niet voor in dat lijstje, hoewel Orwell ons signaleert dat zijn *comandante* in het Belgisch leger ingenieur-reserveofficier bij de genie was geweest. Overigens werd niemand in België tot 'jaren' gevangenisstraf veroordeeld voor dienstneming in het leger van de Spaanse Republiek. Ook het verhaal van de illegale munitiefabricage roept vragen op. De kranten uit die dagen maken er alvast geen melding van.

De oplossing voor het raadsel is eenvoudig, zij het tamelijk ontluisterend voor George Orwell die geroemd wordt om zijn nuchterheid, zijn scherpe observatievermogen en zijn talent om door onzin heen te kijken. Georges Kopp had zijn verleden gewoon grotendeels verzonnen. Dat de krijgsraad hem met rust liet na zijn Spaanse avonturen, is niet zo verwonderlijk: Kopp bezat niet eens de Belgische nationaliteit, laat staan dat hij ooit in het Belgisch leger zou gediend hebben.

Een Rus in Brussel

Georges Kopp werd geboren in Sint-Petersburg, op 10 of op 23 juni 1902, de ene geboortedag volgens de orthodoxe kalender, de andere volgens de gregoriaanse. Van meet af aan is er enige dubbelzinnigheid in zijn leven. In de oudste stukken van de vreemdelingenpolitie heet hij nog Joeri. Kopp's ouders waren allebei Russen. Vader Alexander kwam uit Rostow aan de Don, moeder Guitalia (in Brussel liet zij zich Henriette noemen) uit Odessa. Afgaande op hun familienamen (Kopp en Neimann) behoorden zij waarschijnlijk tot de Duitse diaspora in Rusland.

De familie arriveerde in 1910 in België en ging in Schaarbeek wonen. Alexander gaf als beroep *représentant de commerce* op. Hij verkocht onder andere aanstekers. De Belgen wilden graag weten welk vlees ze met Alexander in de kuip kregen, maar de politiecommissaris van Sint-Petersburg liet weten dat hij werkelijk niets over dit individu kon achterhalen. Hij was in ieder geval geen vluchteling.

In 1915 week moeder Kopp met haar zoon naar Zwitserland uit, om vijf jaar later weer naar België te verhuizen. De familie moet in die periode redelijk welgesteld geweest zijn. Georges kon verder studeren in Lausanne. Terug in Brussel schreef hij zich in aan de Université Libre de Bruxelles, voor een opleiding als ingenieur. Verder dan twee kandidaturen, afgesloten met 'voldoening', bracht hij het niet. Vermoedelijk moest hij zijn studies afbreken door het overlijden van zijn vader. Toch gebruikte hij de rest van zijn leven de ingenieurstitel en oefende hij dat vak op vele plaatsen uit. In een verklaring die hij later aflegde voor de Britse inlichtingendienst, somde Kopp een hele reeks bedrijven op waarin hij steeds hogere functies zou gehad hebben: Société Chaubobel, Centrales Electriques des Flandres et du Brabant (Langerbrugge), Ateliers Georges Dubois... tot hij zich in 1934 vestigde als zelfstandig consultant. Hij was op dat ogenblik ook al gehuwd en vader van vijf kinderen. Het zelfstandige consultant-bedrijfje draaide niet bijzonder goed en Kopp's vrouw verweet hem de materiële neergang van het gezin die daar het gevolg van was. Het echtpaar ging uiteen. De scheiding werd uitgesproken op 9 augustus 1935.

Georges Kopp ging weer in Schaarbeek wonen, bij zijn moeder, die na het overlijden van Alexander bijna zonder middelen van bestaan was achtergebleven. In december 1935 vroeg ze aan de burgemeester van Schaarbeek om vrijgesteld te worden van de 100 frank belasting voor een nieuwe vreemdelingenkaart. Henriette had toen de status van *réfugiée russe*. Ze verdiende maar 400 frank in de maand en haar zoon, haar 'enige steun', was getroffen door de crisis en kon niet helpen. Georges vond een nieuwe baan in Trazegnies, pendelde een paar maanden tot hij ineens was verdwenen, na een ruzie. Het was dan juli 1936. Moeder Kopp zal later aan agenten van de Belgische staatsveiligheid uitleggen dat haar zoon zich nooit met politiek had beziggehouden en nooit lid was geweest van een politieke organisatie. Er is geen reden om aan die verklaring te twijfelen. In geen enkele sociale beweging of bij geen enkele manifestatie heeft Georges Kopp voor juli 1936 sporen nagelaten. Zelfs niet in de studentenorganisaties van de ULB.

Een komische opera met af en toe een dode

We vinden hem terug op 19 oktober 1936, in Hotel Sala in Perpignan. Op papier van deze *Grande brasserie (chauffage central/eau courante/salle de bains)* schrijft hij een lange brief aan zijn vijf kinderen (het oudste is op dat ogenblik 10 jaar, het jongste 4). Hij legt hen uit dat ze mekaar een tijdje niet zullen kunnen zien omdat hij vrijwillig dienst heeft genomen in een Spaanse 'regeringsmilitie'. Vervolgens legt hij uit waar-

GRANDE BRASSERIE HOTEL SALA

CHAUFFAGE CENTRAL - EAU COURANTE - SALLES DE BAINS

SERVICE A PRIX FIXE ET A LA CARTE
ON PREND DES PENSIONNAIRES
ON SERT A TOUTE HEURE
REPAS SUR COMMANDE
SPÉCIALITÉ DE RÉVEILLONS
CONSOMMATIONS DE MARQUE

M. SALA, Propriétaire

6, Passage des Variétés - PERPIGNAN - Tél. 12-29

R. C. Perpignan 931

DANCING

CHAMBRES CONFORTABLES
SALLE POUR FÊTES ET BANQUETS

Le 19 octobre 1936.

Mes chers petits enfants chéris,

Je viens d'apprendre, à mon véritable désespoir, qu'une lettre que j'ai écrite le 6 à Paris n'a probablement pas été postée par la personne à qui je l'avais confiée et que vous ne savez, par conséquent, rien de moi depuis votre dernière entrevue.

Au us que de vous voir ce que j'ai déjà écrit le 6, je vais vous expliquer ce qui s'est passé.

Nous allons rester quelque temps sans nous voir car j'ai souscrit au début du mois un engagement volontaire dans les milices gouvernementales espagnoles.

Il faut que je vous explique une décision que j'ai prise après mure réflexion et dont je désire que vous puissiez comprendre les motifs et, au besoin, les relire quand vous êtes plus grands.

Depuis quelques années, il est par le monde, un courant d'idées qu'on appelle fascistes et qui vise à instituer dans chaque pays un régime de dictature, c'est à dire un régime où toute liberté est supprimée au profit de quelques chefs. Ce mouvement

om hij dat gedaan heeft: "Sinds een paar jaar bestaat er in de wereld een ideeënstroming die men fascistisch noemt en die er op uit is om in elk land een dictatoriaal regime te installeren, d.w.z. een regime waarin alle vrijheid wordt geschrapt ten bate van enkele leiders. (...)” Omdat het fascisme zich nu ook in Spanje dreigt te vestigen "...moeten alle mannen van goede wil hun hulp en hun steun verlenen aan de republikeinse regering in Madrid. Ik heb dus beslist om haar mijn diensten aan te bieden." Bij de brief aan de kinderen voegt Kopp een korte notitie voor zijn ex-vrouw, waarin hij zijn diepere drijfveer verklaart: "Je hebt in mijn brief aan de kinderen kunnen lezen welke politieke reden mij doet vertrekken, maar ik hoefde hen niet uit te leggen hoe het komt dat zo'n motief mij nu raakt en tot handelen brengt."⁽³⁾

Dat ware, dieperliggende motief is het stukgelopen huwelijk en zijn onmacht om gelukkig te worden zonder zijn ex-vrouw, zegt hij. Hij houdt er rekening mee dat de kans dat hij niet terugkeert van de oorlog groot is, daarom neemt hij nog één keer contact op. Ten slotte vraagt hij zijn ex om er op toe te zien dat de kinderen een christelijke opvoeding krijgen...

Kort na het versturen van zijn brieven naar huis steekt Kopp de Spaanse grens over. In oktober 1936 was de 'revolutie' in Catalonië en Aragon al door haar wildste fase heen. Nadat de militaire staatsgreep van 18 juli was afgeslagen, hadden politieke partijen en vakbonden in Barcelona talrijke milities gevormd. Samen met 'loyale' restanten van het reguliere leger waren die erin geslaagd om de soldaten van Franco vast te pinnen op een frontlijn die liep van Huesca in het noorden tot aan Teruel in het zuiden. Die lijn zou daar achttien maanden blijven liggen. De 'oorlog' was eigenlijk voorbij toen Kopp arriveerde. "Dit is geen oorlog", noteerde Orwell uit zijn mond, "maar een komische opera met af en toe een dode." De belangrijkste vijanden in de sierra rond Alcubierre waren de koude, de honger en het vuil.

In de herfst van 1936 probeerde de Catalaanse regering, de Generalitat, die op haar onafhankelijkheid stond, zelf een wat geregelder leger te smeden uit de heterogene anarchistische, communistische, socialistische en nog andere milities. Toen Orwell in december 1936 Kopp voor het eerst ontmoette, op weg naar het front, was die professionalisering al op gang gebracht. De milities waren op papier sinds 6 december samengevoegd in het Catalaanse Leger (Exèrcit de Catalunya). Er bestond toch al weer min of meer een militaire hiërarchie. En daar had Kopp blijkbaar snel zijn plaatsje in gevonden. Hij had er een paar troeven voor. Hij was meertalig (Frans, Engels en blijkbaar ook snel Spaans), goed opgeleid en had verstand van mechanica (al had hij dan geen einddiploma gehaald). Behalve Orwell geloofden ook andere Britten in Kopp's eenheid (bijna allemaal leden van de Independant Labour Party (ILP), een marxistische maar niet-communistische Britse splinterpartij) dat de flair waarmee hij bevelen gaf te maken had met zijn basisopleiding als reserveofficier in het Belgisch leger. Zijn kennis van wapens en munitie brachten ze ook in verband met zijn recente verleden

Fragment uit de brief die Georges Kopp aan zijn kinderen schreef in 1936 (collectie Bert Govaerts)

als smokkelaar in dienst van de republiek. Boven alles moet Kopp dus een formidabel acteur geweest zijn, want zoals we weten was zijn militaire achtergrond volledig verzonnen.

Kopp en Orwell behoorden tot de zogenaamde Lenindivisie, die bij de professionalisering van het leger zou omgedoopt worden tot 29e divisie. Ze was gegroeid uit de militie van een revolutionaire partij, de Partido Obrero de Unificación Marxista (POUM), onder leiding van Andreu Nin. Nin had lange tijd in de Sovjet-Unie geleefd en gold als een sympathisant van Trotsky, maar had al in 1934 openlijk afstand van hem genomen. Toch kregen de POUM-leden en militiesoldaten vaak te horen dat ze trotskisten waren. Antistalinisten waren ze in ieder geval. Niets wijst er overigens op dat de apolitieke Kopp bewust voor deze groep had gekozen. Hij schreef aan zijn kinderen dat hij zijn 'contract' in Parijs getekend had. Vermoedelijk waren de eerste Spaanse republikeinen die hij daar tegen het lijf liep toevallig POUM-militanten geweest.

De maanden gingen voorbij aan het front in Aragon, met schermutselingen en kleinere gevechten. Orwell heeft het allemaal levendig beschreven in zijn *Homage to Catalonia*. Kopp verschijnt geregeld op die bladzijden, als een operetteachtig, maar ook moedig man. Een *ladies' man* was hij ook. Toen Orwells vrouw Eileen hem kwam opzoeken achter het front, probeerde Kopp haar meteen te versieren. En zij was ook niet ongevoelig voor zijn charmes. Maar dat staat niet in Orwells boek.

De revolutie eet haar kinderen op

In de lente van 1937 namen de spanningen in het republikeinse kamp toe. De rol van de door communisten beheerste Partido Socialista Unificado de Cataluña (PSUC) werd alsmaar groter. Dat dankte de partij aan de grote materiële steun die Stalin de Spaanse Republiek gaf, onder andere in de vorm van wapenleveringen. Volgens een traditionele analyse kwamen de communisten met een 'burgerlijk' programma tegenover de 'ware' revolutionaire krachten (anarchisten en POUM) te staan. De PSUC streefde onder andere naar een efficiënt leger onder een eengemaakte leiding en wees alle sociale experimenten af. De anarchisten waren volop in de weer met collectieven en bedreven ook een bijwijlen zeer willekeurige 'revolutionaire' rechtspraak. Dat droeg allemaal niet bij tot een efficiënte oorlogsvoering. In de eerste dagen van mei 1937 werden de meningsverschillen tussen de republikeinse fracties in Barcelona met de wapens beslecht. Toen de gevechten voorbij waren, telde men honderden doden. Kopp en Orwell waren toevallig allebei in Barcelona en raakten zijdelings betrokken bij de strijd. Orwell beschrijft onder andere hoe zijn *comandante* met ware doodsverachting probeert om een gevaarlijke situatie te ontmynen en bloedvergieten te voorkomen. In een zeer theatrale scène bezegelt Kopp een lokaal 'bestand' tussen de POUM en de Guardia Civil met de ruil van een geweer voor vijftien flessen bier.

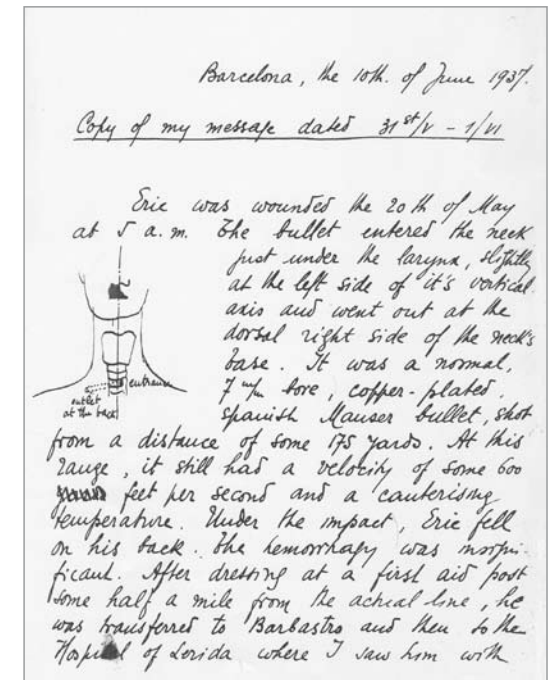
Een paar dagen na het einde van de straatoorlog in Barcelona trokken Orwell en Kopp weer naar het front in Aragon. De sfeer was er grondig veranderd. De 'revolutie' was

voorbij. De centrale overheid in Valencia maakte van de meigevechten gebruik om de hand te leggen op het Catalaanse leger. De communisten wezen de POUM aan als de ware verantwoordelijke voor het geweld en de partij van Nin raakte in het gedrang. De PSUC aarzelde niet om de *poumistas* te beschuldigen van spionage en fascistische agitatie.

Aan het front veranderde er niet meteen heel veel. Behalve voor George Orwell. In die vroege ochtend van 20 mei 1937 kreeg een sluipschutter hem in zijn vizier. Orwell werd geraakt in de nek en ontsnapte "op een millimeter na" aan de dood. Hij was wel voor weken buiten strijd. Kopp, die hem intussen beschouwde als een goede vriend, ging hem opzoeken in Lérida en zorgde er nadien voor dat hij snel naar het universitaire ziekenhuis van Barcelona werd getransporteerd. Op verzoek van Orwells vrouw Eileen schreef hij op 10 juni een lange brief aan haar broer, Eric O'Shaughnessy, die een bekend chirurg was. De brief gaf een zeer precieze beschrijving van Orwells schotwonde, met een mooie technische tekening en al: "Eric (Orwells echte naam was Eric Blair, BG) werd gewond op 20 mei, om 5u 's ochtends. De kogel drong de nek binnen, net onder de larynx, even links van de verticale as en ging naar buiten langs de dorsale rechterzijde van de nekbasis."⁴⁾

De brief van acht kantjes leert ons ook veel over Kopp zelf. Zijn Engels is op een paar kleine foutjes na vlekkeloos. Moeiteloos hanteert hij medische termen, in soepel lopende zinnen. Deze briefschrijver is een zeer gecultiveerd man. Ook de humor schemert door. Kopp vergelijkt het geluid van Orwells beschadigde stembanden met dat van "de remmen van een heel oude Ford Model T". En wanneer hij de kwaliteiten van het ziekenhuis in Barcelona aanhaalt, voegt hij daar fijntjes aan toe: "De meeste verpleegsters zijn brunettes."

Terwijl Orwell van zijn schotwonde herstelde, ging de communistische anti-POUM-campagne naar haar hoogtepunt. Op 16 juni werd de partij zonder meer verboden. Veertig kopstukken, onder wie partijleider Andreu Nin, werden gearresteerd. Nin verdween en niemand zou hem ooit nog terugzien.

Brief van Kopp aan Eric O'Shaughnessy met een beschrijving van Orwells schotwonde (collectie Bert Govaerts)

George Orwell en Eileen (in Spanje heetten ze nog gewoon het 'echtpaar Blair') en de overige buitenlandse vrijwilligers die bij de POUM-militie ingeschreven waren, kwamen samen met de rest van de partij op een zwarte lijst te staan. Eileen kreeg de politie op bezoek en haar hotelkamer werd doorzocht. Orwell begreep dat de tijd gekomen was om Spanje te verlaten. Maar hij wilde dat niet doen zonder officieel uit het republikeinse leger ontslagen te zijn. Terwijl hij in de weer was om de juiste documenten te verzamelen, kwam het bericht door dat ook Georges Kopp, volgens Orwell op dat ogenblik majoor en bevelhebber van een bataljon, gearresteerd was. De Blairs gingen meteen op zoek naar hun goede vriend, wat niet zonder risico was voor hun eigen veiligheid. Ze troffen hem aan in een geïmproviseerde gevangenis: de propvolle benedenverdieping van een winkel. Hij had er zijn goed humeur niet bij verloren en stak nog in een piekfijn uniform: "Ik veronderstel dat we nu allemaal zullen neergeschoten worden", kondigde hij lachend aan. George Orwell deed nog wat hij kon om Kopp uit de gevangenis te krijgen, maar het mocht niet baten. Na een paar dagen moest hij zijn pogingen opgeven en zelf uit Spanje wegvluchten.

Niets was eenvoudig in het leven van Kopp en dus ook niet deze schijnbaar volledig transparante episode: Kopp werd gearresteerd omdat hij tot de 29e ('POUM')-divisie behoorde. Orwell vertelde dat hij bang was om de eenheid van Kopp te vermelden bij zijn pogingen om hem vrij te krijgen. Al wie met de POUM te maken had gehad was immers 'verbrand'. Het zal in de gegeven omstandigheden niet veel uitgemaakt hebben, maar hoogstwaarschijnlijk was Kopp daar op het ogenblik van zijn arrestatie (eind juni 1937) technisch géén lid meer van. Het Leger van Catalonië was na de straatgevechten in Barcelona grondig omgevormd, geprofessionaliseerd en gehispaniseerd. Onder andere vier Internationale Brigades waren erin opgenomen. Het heette voortaan het Leger van het Oosten, onder het commando van generaal Pozas. In dat nieuwe leger hadden maar weinig officieren uit de militietijd in het hogere kader hun plaats behouden. Maar zo indrukwekkend moeten de prestaties van de militaire autodidact Kopp geweest zijn, dat hij wél mocht blijven. We vinden zijn naam terug op officierenlijsten die bewaard worden in de Servicio Histórico Militar in Salamanca. Hij behoorde begin juli 1937 tot de generale staf van de Internationale Brigades die waren opgenomen in de 45e divisie, met de graad van kapitein. Orwell wist dat niet, Kopp vertelde het hem ook niet⁽⁵⁾ en hij heeft er later ook nooit over gerept. Een overstap van de 29e divisie naar de door de communisten gedomineerde 45e paste niet in het plaatje van het 'slachtoffer van het stalinisme'. Maar dit detail maakt het vreemde verhaal van Orwell over Kopp, die zou gearresteerd zijn toen hij van Valencia (waar de republikeinse regering zich had teruggetrokken) met een belangrijke brief van generaal Pozas op weg was naar de lokale bevelhebber in Barcelona, begrijpelijk. Een bataljonscommandant die aan het front staat, maakt dat soort reises niet, maar een officier van de generale staf wel. Hoe dan ook, Kopp's overstapje naar de Internationale Brigades, dat heel recent moet geweest zijn, had hem niet beschermd tegen zijn verleden in de 29e divisie.

Nacht op de middag

Kopp verdween in het vunzige labyrint van geheime of semi-geheime gevangenissen dat beheerd werd door de inlichtingendienst van het republikeinse leger: de Servicio de Investigación Militar (SIM), volgens sommige historici gewoon de Spaanse arm van Stalins geheime politie.

Kopp's arrestatie werd opgemerkt buiten Spanje. Het Franse trotskistische blaadje *La Lutte Ouvrière* drukte zijn naam af op een lijst van buitenlanders die in Spanje gevangen zaten. De Belgische staatsveiligheid merkte dat op en ging aankloppen bij Henriette Neimann in Schaarbeek. Zij verklaarde dat ze er geen idee van had waar haar zoon verbleef. Maar de Sûreté wist dat ze geregeld brieven uit Spanje ontving en leidde daaruit af dat de Georges Kopp die in Spanje in de cel zat, wel degelijk dezelfde was als de man die officieel nog altijd in de Vandeweyerstraat 100 in Schaarbeek woonde. Een ex-Rus dus waar ze verder niks mee te maken had.

Kopp kon op meer solidariteit rekenen in Londen, waar de groep uit Spanje teruggekeerde leden van de ILP zich om hem en andere POUM-gevangenen bleef bekommeren. Hun acties werden ineens doorkruist door een stuk in de krant *The Daily Worker*. Een communistische Spanjeveteraan die ook onder Kopp gediend had, verklaarde daarin dat Kopp betrokken was bij wapensmokkel aan het front. Orwell en dertien andere veteranen weerlegden alle beschuldigingen in de ILP-krant *New Leader*.

Kopp bleef zestien maanden opgesloten, volgens zijn eigen verklaringen op zeventien verschillende plaatsen. Hij schreef achteraf een relaas over zijn ervaringen in de *checas* en concentratiekampen van de republiek. Kopp is een onbetrouwbare bron, waarover het ook gaat. Maar zijn beschrijving van de smerige, overbevolkte cellen, van de brutale en dagenlange ondervragingen en de dreiging met executie, klopt met die van andere SIM-gevangenen. De ondervragers waren, in goede stalinistische stijl, uit op 'bekentenissen' over het 'fascistische' karakter van de POUM, het verraad van de *poumistas* in de dagen van de straatgevechten in mei enz.. Kopp bekende niets, tekende niets. Zelf hield hij het erop dat hij zijn leven dankte aan het feit dat hij twee bezwarende dossiers uit de archieven van de SIM naar buiten had weten te smokkelen en zijn ondervragers had duidelijk gemaakt dat die zouden gepubliceerd worden als hem iets overkwam. Maar het is waarschijnlijker dat de Spaanse communisten en hun Russische adviseurs geschrokken waren van de hevige reacties op de verdwijning van Andreu Nin. Geen enkel andere POUM-leider werd nog geliquideerd. Een aantal kopstukken kreeg uiteindelijk, na meer dan een jaar, toch een proces. Dat gebeurde mede onder buitenlandse druk. Franse intellectuelen als André Malraux, François Mauriac en André Gide hadden er in een telegram aan de republikeinse regering op aangedrongen. Tijdens de verhoren kwam Kopp een paar keer ter sprake, maar dat leidde niet tot een diepgaande discussie. Het proces draaide uit op een sissers. De procureur werd er, met een verwijzing naar zijn Sovjetcollega in de processen van Moskou, van beschuldigd een Spaanse 'Vyshinski' te zijn en zelfs de socialistische ex-premier Largo Caballero kwam getuigen ten gunste van de beschuldigen. De rechters deden

uiteindelijk een vreemde uitspraak: ze spraken de POUM-leiding vrij van spionage, maar veroordeelden verschillende leiders tot zware gevangenisstraffen wegens laster aan het adres van de regering. Na de uitspraak in het POUM-proces had het niet veel zin meer om Kopp nog langer vast te houden.

Op 16 november 1938 schreef Kopps moeder een beleefde brief aan de Belgische staatsveiligheid, met het verzoek een document op te stellen dat haar zoon Georges Kopp, “die alleen maar Rus is omdat hij heeft nagelaten de nodige formaliteiten te vervullen die hem hadden toegelaten om Belg te worden”⁽⁶⁾ in staat zou stellen om in Spanje aan een visum voor België te geraken. Wie nog enig geloof hechtte aan de revolutionaire voorgeschiedenis van Georges Kopp, kon dat nu opbergen. Want zou hij echt naar België hebben willen terugkeren als hem daar ‘jaren’ gevangenisstraf wachtten? En zou de staatsveiligheid zonder meer hebben ingestemd met zijn terugkeer als ze wist dat hij een gezocht misdadiger was? De Sûreté hield er rekening mee dat Kopps vijf jonge kinderen in België woonden en dat volstond op zich om hem een inreisvisum toe te staan.

Na het voorspel, de echte oorlog

Op 14 december 1938 arriveerde Kopp in Frankrijk. Vanuit Toulon stuurde hij meteen een brief aan de Blairs, onder andere met de vraag of ze ervoor konden zorgen dat de ILP hem 50 pond zou lenen. Een maand later was hij in Parijs. Hij werd er opgevangen door een POUM-delegatie en Marceau Pivert, de leider van de pas gestichte linkse splintergroep Parti Socialiste Ouvrier et Paysan (PSOP), vroeg hem als spreker op meetings. Maar de *comandante* was moe en wilde liefst uit de schijnwerpers blijven, zo schreef hij aan zijn goede vrienden Eric en Eileen Blair, met wie hij onmiddellijk weer begon te corresponderen. Orwell had inmiddels zijn *Homage to Catalonia* gepubliceerd en Kopp was een van de eerste lezers. Hij vond het boek “splendid”. Yvonne Davet was al volop in de weer met een Franse vertaling ervan, maar er was weinig belangstelling vanwege de uitgevers.

Kopp was fysiek uitgeput: “*Het is heel vervelend en ik voel me hulpeloos nu, zoals de Spanjaarden zeggen, de ‘hermano cuerpo’ geen gelijke pas meer houdt met de nog altijd alerte geest.*”⁽⁷⁾ Dat hij geestelijk niet gebroken was, bewijzen de rapporten die hij over zijn verblijf in de gevangenis schreef, met veel details en ook weer een mooie technische tekening van een van de *checas*. Kopp voelde zich niet helemaal veilig in Frankrijk en meldde ook dat ‘men’ langs was geweest bij zijn moeder in Schaarbeek. Hij wou zo snel mogelijk naar Engeland. Maar in de loop van januari zocht hij toch zijn familie in Brussel weer even op.

Op 15 januari 1939 schreef het blad *Espagne Nouvelle (Organe de défense des militants, des conquêtes et des principes révolutionnaires en Espagne)* dat een “*strijder van het eerste uur in de anti-fascistische militie*” was teruggekeerd in zijn eigen land: “*Un Rescapé des géôles staliniennes: Georges Kopp.*” Het blad beschrijft Kopps militaire carrière en zijn

martelgang door de republikeinse gevangenschappen en kampen en is trots op zijn standvastigheid. Maar: “*Voor zijn arrestatie was Georges Kopp een sterke man met een robuuste gestalte; nu is hij nog slechts een schaduw van zichzelf: mager en gebogen stapt hij met moeite met een stok; zijn lichaam is overdekt met littekens, geruïneerd door alle ziekten die hij heeft opgelopen in de vunzige cachotten van de checas...*”

Volgens het blad was de vrijlating van Kopp het resultaat van een grote campagne, opgezet door “*onze Belgische kameraden*”, een bewijs van internationale solidariteit. Maar behalve de Belgische staatsveiligheid en Kopps familie wist vermoedelijk niemand in Brussel dat Georges weer thuis was. Rond deze tijd schreef hij een korte tekst: *Petit Essai d'Analyse Marxiste des Evènements d'Espagne 1936-1939*. Hoogstwaarschijnlijk was deze bedoeld als voorwoord voor de Franse editie van *Homage to Catalonia*. Maar die kwam pas vele jaren later op de markt en toen vond Orwell de tekst niet meer geschikt. Begrijpelijk, want Kopp ontpopte er zich ineens als marxistisch ideoloog, met alle jargon dat daarbij hoort: “*(...) laten we lessen trekken uit het Spaanse drama. Dat het er minstens toe diene dat het proletariaat de voorwaarden van zijn strijd beter begrijpt zodat het de volgende keer kan winnen als het op een of ander terrein de bourgeoisie weer voor zich krijgt... (...) Laten we vertrouwen hebben in onszelf, maar op voorwaarde dat we dat vertrouwen eerst verdiend hebben door een volledige theoretische vorming, door een diepgaande studie van het verleden, door een klare kijk op onze plicht. We zullen slagen.*”⁽⁸⁾ Was getekend: Georges Kopp. Militant van de POUM. Commandant van de Arbeidersmilities.

Eind januari 1939 kreeg Kopp een paspoort voor Engeland te pakken. In Greenwich werd hij opgevangen door de familie Blair. Hij woonde een tijdje bij Orwells ouders. Orwell zelf verbleef toen in Marokko. Na enkele maanden ‘herstelverlof’ keerde hij terug naar Parijs, om er opnieuw aan de slag te gaan als consultant.

Toen in september 1939 de Tweede Wereldoorlog ‘officieel’ begon met de Duitse inval in Polen, nam Kopp dienst in het Franse vreemdelingenlegioen. De voormalige kapitein of misschien wel majoor, werd weer gewoon korporaal, bij de infanterie. Bij de Slag om Frankrijk raakte hij verschillende keren betrokken bij hevige gevechten, tot hij op 15 juni in het plaatsje Vinneuf-Montereau (aan de Yonne) door vier kogels geraakt werd: in de rechterlong, de linkerhand, het linkersleutelbeen en de linkerschouder. De zwaargewonde korporaal werd gevangengenomen, maar slaagde er twee maand later al in om te ontsnappen uit het ziekenhuis waar hij verpleegd werd. Hij voegde zich weer bij zijn eenheid in het niet-bezette deel van Frankrijk. Uiteindelijk kwam hij terecht in het depot van het legioen, in Sidi-bel-Abbes in Algerije.

Voor de rest van zijn levensgeschiedenis zijn we grotendeels aangewezen op verklaringen die Kopp heeft afgelegd aan de Britse inlichtingendiensten⁽⁹⁾ en die allemaal met minstens een korrel zout te nemen zijn. Soms zijn ze aantoonbaar fantaisistisch, maar de grote lijn van het verhaal werd bevestigd door aanvullende documenten van de Britten zelf.

Olie voor Vichy

In Algerije kwam Kopp in contact met een zekere kapitein Daigny, die officieel gewoon een legioenofficier was, maar in werkelijkheid een agent van het 2iëme Bureau van het Vichy-regime, de inlichtingendienst dus van niet-bezet Frankrijk. Daigny merkte Kopps talrijke talenten op en suggereerde dat hij zich opnieuw in Frankrijk zou vestigen om er te gaan werken voor de Franse marine. Het 2iëme Bureau voorzag grote problemen met de aanvoer van brandstof, als gevolg van de verstikkende voorwaarden die de Duitsers aan de wapenstilstand met Frankrijk hadden verbonden. Kopp, de ingenieur, was in het burgerleven al in de weer geweest met de synthetische productie van petroleum en moest dat nu, in het geheim, opnieuw gaan doen in dienst van Vichy. Hij aanvaardde. Hij was eigenlijk van plan geweest om opnieuw naar Engeland te vluchten en opnieuw dienst te nemen, maar hij besepte dat zijn fysieke toestand dat niet meer toeliet. Kopp werd uit het legioen ontslagen op 20 december 1940, met een klein pensioen voor zijn 80 % handicap. Hij miste een duim en een long. Hij vestigde zich in Marseille en zette er een fabriekje op voor de productie van synthetische olie, zoals afgesproken.

Hoewel hij een agent van Vichy geworden was, bleef Kopp hopen voor de Britten te kunnen werken. Maar voorlopig slaagde hij er niet in om vanuit Marseille met hen in contact te komen. Wel stuurde hij talrijke brieven naar Engeland, via Portugal. In een daarvan, gedateerd op 17 december 1941, en gericht aan vrienden van Orwell, beschreef hij zijn situatie als die van een freelancer, die graag officiële steun zou krijgen van de Britten en/of de Belgen voor het werk dat hij deed.

Het contact met de Britten kwam pas tot stand in juni 1942, nadat een brief van Kopp via de Franse agent Abel tot in Londen geraakte. Kopp schreef dat hij erin geslaagd was om zijn productielijn op semi-industrieel niveau te brengen, maar dat hij zich daar politieke zorgen over maakte. Bronnen in Vichy hadden hem verteld dat de nazi's hun greep op Frankrijk zouden verstevigen zo gauw ze klaar waren aan het oostfront. Dat zou nog wat kunnen duren, maar het gevaar bestond dat zijn fabriekje uiteindelijk zou opgenomen worden in de nazi-oorlogsmachine. En dat wou hij te allen prijze vermijden. Daarom vroeg hij instructies. Zonodig legde hij alles stil. Maar de fabriek kon natuurlijk ook de geallieerde oorlogsmachine dienen. Er was dan wel een financieel probleempje. Tot nu toe had Kopp met eigen middelen gewerkt, dat wil zeggen met geld dat hij van vrienden geleend had. Dat had volstaan in de 'experimentele fase' van het project. Om over te gaan op industrieel niveau was er veel meer geld nodig, 100 miljoen Franse frank, om precies te zijn. Vichy had al een ruime staatsparticipatie in het vooruitzicht gesteld, maar dat was nou net een probleem, vond Kopp. Want zo'n verstaatsing van zijn bedrijf zou het onmogelijk maken om de productie stil te leggen als ze in Duitse handen kwam. Kopp zei het niet met evenveel woorden, maar hij suggereerde dat de geallieerden met geld over de brug moesten komen, zodat hij het zonder 'staatsparticipatie' kon redden. Abel, de Franse agent, had het ook zo begrepen: Kopp stelde zijn 'uitvindingen' ten dienste van de geallieerden, schreef hij in een begeleidend telegram. 'Uitvindingen' in het meervoud, want Kopp had ook nog

een 'antitankwapen' in aanbod dat hij 'in experimentele vorm' al zou hebben getest tijdens de Slag om Frankrijk, in juni 1940.

Londen trapte er niet in. Een anonieme agent van de inlichtingendienst MI5 schreef: *"Ik zal zeker niet meegaan in zo'n vaag plan. Het is duidelijk dat Kopp zich financieel verbonden heeft tegenover vrienden die voor zijn uitvindingen gevallen zijn en dat hij nu graag zou hebben dat wij het gelag betalen en garant staan voor zijn toekomstige uitgaven voor uitvindingen waarvan we, wat hun toepassingsmogelijkheden betreft, hem op zijn woord moeten geloven. Kopp moet wel een heel naïef individu zijn."*

Agent 6328

MI5 was niet geïnteresseerd in Kopps uitvindingen, wel in zijn persoon. Zijn ILP-connectie en zijn band met Orwell werden in kaart gebracht en spraken in zijn voordeel, omdat Orwell zich vroeger dan de Moskou-communisten achter de geallieerde oorlogsvoering had geplaatst. Op 6 juni 1942 besliste MI5, op basis van onder andere Kopps zelfverstuurde brieven, dat hij een geschikte kandidaat was voor de SOE, de Special Operations Executive, een dienst die agenten naar de bezette gebieden uitsuurde en begeleidde. Maar, waarschuwde iemand tegelijk: *"Dit lijkt wel een heel ruwe diamant."* Kopp had bij zijn 'sollicitatiebrief' voor de Britten een cv gevoegd. Daarin volhardde hij in zijn gefantaseerde verleden. Hij benadrukte dat hij Belg was, ondanks zijn Russische geboorteplaats en gaf zelfs zijn eenheid bij het Belgisch leger op. Zijn Spaanse carrière liet hij eindigen met de graad van 'brigade-commandant', met 'acht vermeldingen'. MI5 gaf Kopp een nummer als agent, 6328, maar wilde toch nog een ander natrekken. De Belgische staatsveiligheid had inmiddels een afdeling in Londen en kreeg het dossier op de tafel. De dienst (die veel van zijn vooroorlogse dossiers vernietigd had bij de Duitse inval) deed er vijf maanden over om te antwoorden dat Kopp *"waarschijnlijk"* een Belg was. Agent Marcel Roost herinnerde zich hem uit de tijd van de *"oorlog in Spanje"* als een *"gecultiveerd en intelligent persoon, maar ongewenst in de huidige omstandigheden"*.

Kopp stopte met zijn oliefabriekje. Omdat hij door zijn fondsen zat of, zoals hij achteraf beweerde, omdat de Duitsers op 11 november 1942 Vichy-Frankrijk waren binnengevallen? Hij vond werk als ingenieur bij de Combustibles et Carburants Nationaux in Narbonne, maar bleef in Marseille wonen. Hij verzamelde informatie over de militaire installaties aan de kust en speelde die door aan Abel, die ze op zijn beurt aan Londen bezorgde. Pas in maart-april 1943 ging Kopp rechtstreeks als officieel Brits agent aan het werk. Van dan af communiceerde hij op een of andere manier zelf met Londen. Op 26 juli 1943 smokkelde hij een verbazingwekkend openhartige brief aan *"Dear Eileen and Eric"* mee naar Engeland: *"Toen jullie laatst van mij hoorden stond ik op het punt om mijn werk voor de Franse regering te stoppen vanwege de toenemende Duitse controle, en trachtte ik contact te maken met de Britten om toch nog iets te mogen doen in deze oorlog (...) Wel, dat contact bestaat nu zowat een jaar en ik doe hard mijn best. Ik acht het een privilege om door te gaan met 'vechten'. Ik voel me gelukkig en glorieus."*⁽¹⁰⁾

MI5 was tevreden over Kopp's werk, maar zijn manier van doen bleef vragen oproepen. Een van zijn superieuren in Frankrijk, agent Olivier, vroeg zich af of Kopp geen dubbelspion was: "(...) hij is een vreemde man die heel erg in geld geïnteresseerd is". Kopp had Olivier ook wijsgemaakt dat hij in Spanje de graad van generaal had en in Rusland was geweest voor werk in de olievelden. Volgens Olivier sprak Kopp ook vlot Russisch...

Kopp had de Britten ook Eric Blair/George Orwell opgegeven als referentie. Op een dag stond er een agent bij Orwell aan de deur om een verklaring te noteren: "Blair stelde dat hij Kopp beschouwde als een loyaal man, gedreven door anti-Nazi-gevoelens, maar voor de rest niet erg geïnteresseerd in politiek, hoewel lichtjes naar links neigend. Hij was fysiek moedig en kordaat, en in het algemeen een avonturier. Hij had evenwel een neiging om de dingen mooier voor te stellen dan ze waren en hoewel hij vertrouwen verdiende in zijn persoonlijke gedrag, aarzelden men toch bij al wat hij zegde als het niet elders bevestigd werd."

Paul-Henri Spaak was een andere referentie die Kopp opgaf. Die zou vast wel kunnen bevestigen wie hij was, vanwege de diplomatieke campagne die de Belgen voor de oorlog gevoerd hadden om hem vrij te krijgen. Spaak werd gecontacteerd maar kon zich, begrijpelijk genoeg, helemaal niets herinneren.

Kopp's *réseau*, waarin hij op een bepaald ogenblik ook zijn oudste zoon Michel had willen opnemen, stortte in mekaar toen een van de medewerkers op heterdaad betrapt werd met een kaart van de militaire installaties op zak. Kopp verwittigde zelf Londen en vluchtte naar Parijs. Het was 28 augustus 1943. In Parijs sprak hij een hogere SOE-agent, genaamd Fitzroy. Op bevel van deze Fitzroy moest Kopp zich klaarmaken voor zijn vertrek naar Engeland. Op 7 september werd hij opgepikt door Britse agenten en vermoedelijk met een klein vliegtuigje naar Groot-Brittannië gebracht, een voorrecht van belangrijke verzetslui in gevaar.

Zoals alle andere SOE-agenten die uit Frankrijk geëvacueerd waren, moest ook Kopp een debriefing ondergaan. Dat gebeurde op 19 september 1943. Het verslag daarvan is wonderlijke lectuur. Kopp moet geweten hebben dat zijn interviewer wou achterhalen of hij niet met een dubbelagent te maken had, maar toch volhardde hij op een aantal punten in de fantasie. Zijn Russische geboorteplaats verklaarde hij met de uitleg dat zijn vader een Belgische arts was op missie in Rusland. Weer stond hij op zijn Belgische nationaliteit en Belgische legerdienst. Hij noemde zelfs een Belgisch officier onder wie hij gediend had bij de genie. Zijn merkwaardig goede Engels dankte hij aan de Engelse gouvernante die hem mee had grootgebracht. Het vertrek naar Spanje beschreef hij, misschien voor de eerste keer, correct, als een puur sentimentele affaire, die hem ook aan de kant van de monarchisten had kunnen brengen. Deze keer benoemde hij zichzelf tot luitenant-kolonel bij de 4e ingenieursbrigade aan het Spaanse front. Hij gaf een zeer verrassende, nieuwe verklaring voor zijn arrestatie in 1937: de Russische geheime dienst wilde hem informatie ontfutselen over het nieuwe antitankwapen dat hij ontwikkeld had en dat voor het eerst in Spanje zou gebruikt worden. Zijn vrijlating in december 1938 schreef hij toe aan een "breed diplomatiek offensief van de Belgen".

MI5 erkende dat Kopp waardevol werk had geleverd en hielp hem om zich in Groot-Brittannië te vestigen. De dienst had 'morele verplichtingen' tegenover hem en bezorgde hem een baan die hem ook zou toelaten om in het buitenland te reizen "en ons verder diensten te bewijzen". De MI5-medewerker die Kopp's dossier beheerde was niemand minder dan Anthony F. Blunt, die pas vele jaren later zou ontmaskerd worden als een sovjetspion. MI5 hielp Kopp ook aan de documenten die hij nodig had om opnieuw te trouwen. Nog in 1943 huwde hij Doreen Hunton, een schoonzus van Eileen Blair.

Gentleman-farmer

Georges Kopp begon in Engeland maar weer eens aan een nieuw leven. Hij werd opnieuw een paar keer vader, maar zijn talent als gezinshoofd was er met de jaren niet groter op geworden. Hij woonde een tijdlang met zijn nieuwe gezin in een groot landhuis in Schotland (Toftlands House, Biggar) als gentleman-farmer. Hij werkte even als technicus in een atelier voor landbouwmachines, maar was ook nog altijd in de weer met allerlei industriële uitvindingen in het domein van de olie- en steenkoolproductie.

Zijn pad kruiste dat van Orwell nog één keer, op een hilarische manier, die de vriendschap sterk bekoelde. Kopp verkocht Orwell, die op een eiland in de Hebriden was gaan wonen, een vrachtwagen. Dat bleek een absoluut wrak waarvan de resten in de jaren 70 nog altijd in het haventje lagen waar het ding ooit gelost was. Het had geen meter gereden...

Kopp schreef talrijke brieven aan zijn dochter Anne-Marie, die in Brussel bij haar moeder woonde. Ze staan vol literaire referenties: "Heeft Michel je 'Le Cimetière Marin' laten lezen in de Valéry die ik hem gaf?; (...) J.P. Sartre is zeer ongelijk. Heel goed of heel plat (...) Duhamel is altijd excellent (...) Hugo ben ik onleesbaar beginnen vinden op mijn 16de, behalve een paar gedichten. Heb je de 'Éducation Sentimentale' van Flaubert gelezen? Hou je van Mauriac? Verteer je Montaigne al? Ik word nooit moe van hem..." Anne-Marie was op dat ogenblik 16 jaar oud. Opvallende afwezige in het literaire pantheon: George Orwell, die Kopp nergens vermeldde.

Georges Kopp met zijn tweede vrouw Doreen Hunton en hun zoon Quentin, voor hun landhuis Toftlands House in Schotland, 1948 (collectie Marc Wildemeersch)

Kopp was in de loop der jaren een devote katholiek geworden en een rabiate anti-communist: *“Communisme: je weet dat ik er radikaal tegen ben, nadat ik er een zo grondig mogelijke theoretische en praktische studie van gemaakt heb.”*

Wel was hij nog altijd een man van de wereld, die zijn dochter uitnodigde *“de parler toilette”*: *“Aarzel niet om het over je toiletten te hebben met mij. Ik houd daarvan en ben, denk ik, een expert op dat gebied.”*

Zijn brieven verwijzen ook vaag naar ingenieurswerk en andere projecten. Ze maken ook duidelijk dat de nieuw samengestelde familie Kopp snel achteruit boerde. Hij moest zijn landhuis in Biggar, waarvan hij had gehoopt dat het zijn laatste adres zou zijn, opgeven. De volgende woonst was ook nog een historisch gebouw: Shallcross Manor, gebouwd in 1724 in Whaley Bridge, op 26 km van Manchester. Maar de verhuizing hielp de familie er niet bovenop. In februari 1949 moest de laatste dienstmeid ontslagen worden. Tegen het eind van dat jaar vertrok de rusteloze Kopp maar weer naar Frankrijk. Een paar maand later had hij een baan als consultant bij de Société Générale des Pétroles Français. Maar oorlogswonden en gevangenisziekten begonnen hun tol te eisen. Kopp leed ook aan malaria, wat hij overigens niet héél erg vond omdat de ziekte hem *“immuun maakt tegen syfilis, wat in mijn geval een groot goed is”*. Het ging fysiek snel bergaf maar hij wist van geen ophouden: *“Ik zal doorgaan met een actief leven te leiden en mijn organisme te geselen tot ik er de diensten van krijg die ik wil. Ik kan nog altijd, met een rechterbeen dat op 17 plaatsen doorboord is door mitrailleurkogels en een linkerbeen dat tot dubbel formaat gezwollen is, 50 km per dag stappen op één dag of een hele namiddag gaan jagen in de heuvels; ik kan nog altijd 16u per dag werken en vernuftige machines bouwen die écht werken, ik kan doorwaakte nachten doorbrengen in overvolle treinen en zonder stoppen 12u aan het stuur van een auto zitten; de vrouwen vinden me nog altijd interessant...”*⁽¹¹⁾

De laatste brief draagt als datum 1 mei 1950. Georges Kopp overleed in 1951.

Literair nabestaan

De gestalte van Georges Kopp is gegroeid met elke nieuwe Orwell-biografie. De biografen haalden nog meer details boven over de vreemde Belg, maar gingen ook na of hij sporen had nagelaten in het zuiver literaire werk van Orwell. De meest spectaculaire stelling in dat verband komt van Jeffrey Meyers, die in zijn *Orwell. Wintry Conscience of a Generation* (2000) beweert dat Georges Kopp (die hij ook al beschouwt als de ‘ware held’ van *Homage to Catalonia*) model heeft gestaan voor niemand minder dan O’Brien in 1984. Een bedenkelijk saluut, want O’Brien is de ‘valse vriend’ bij uitstek.

Prof. Peter Davison, die zich al 17 jaar aan de uitgave van Orwells teksten wijdt, wijst die stelling af. Het blijft ook voor hem vreemd dat George Orwell, die zo scherp door mensen heen kon kijken (denk aan de beruchte zwarte lijst met cryptocommunisten en fellowtravellers die hij ooit opstelde) zo lang met Kopp meeding. Hij heeft daar maar één verklaring voor: de onuitroeibare camaraderie die nu eenmaal bestaat tussen mannen die samen onder vuur hebben gelegen.

De auteur dankt Peter Davison, Karel Geldhof, Marc Wildemeersch en Etienne Verhoeyen voor hun hulp en gedeelde passie. Marc Wildemeersch werkt aan een boek over Kopp: *De man die Belg wilde worden*.

- (1) G. ORWELL, *Afscheid van Catalonië* (vertaling Aad Nuis), Amsterdam: Arbeiderspers, 1975, p. 19. Voor het tweede citaat: p. 184.
- (2) G. MAK, *In Europa: Reizen door de twintigste eeuw*, Amsterdam: Atlas, 2004, p. 400. Ik heb de auteur hierover gecontacteerd en kreeg het volgende antwoord in een mail van 28/08/2006: *“(…) Ik was er zelf inmiddels ook al achter gekomen dat Kopp helemaal niet in de cellen van Franco verdwenen was, zoals Orwell enigszins suggereerde, maar dat hij daarna nog een woest leven heeft geleid. In de vertalingen – die deze winter overal in Europa uitkomen – is de kwestie inmiddels gecorrigeerd. Voor Nederland en Vlaanderen moet ik wachten tot er weer een nieuwe druk langskomt, dan pakken we het direct aan. Een fascinerende geschiedenis op zich, trouwens, deze Georges Kopp. Met een hartelijke groet.”*
- (3) Kopie in het archief van de auteur.
- (4) British Library, London, Manuscript 49384, fol. 5-13.
- (5) In normale omstandigheden had Orwell aan Kopp's uniform gewoon kunnen zien dat hij ineens een lagere graad had. Misschien heeft Orwell de zaken moedwillig vereenvoudigd. Later heeft hij aan MI5 verklaard dat Kopp in juni 37 niet meer in dezelfde eenheid vocht als hij, maar was overgeplaatst naar de ‘128e divisie’. Hij bedoelde waarschijnlijk de 128e brigade van de 29e divisie.
- (6) Archief Vreemdelingenpolitie, Brussel, Dossier 1149866.
- (7) George Orwell Archive, University College, London.
- (8) George Orwell Archive, University College, London.
- (9) National Archives, London, Dossier HS9/858/8.
- (10) British Library, London, Manuscript 49384, fol. 44.
- (11) Afschriften van de familiebrieven in bezit van de auteur.
- BRONNEN EN BIBLIOGRAFIE (behalve de in de tekst geciteerde)
- ALPERT, M., *The Republican Army in the Spanish Civil War*, Polytechnic of Central London (PCK), doctoraatsverhandeling, 1973. Kopie in het archief van de auteur.
  - Archief Dienst Vreemdelingenzaken, Dossier 945524, Kopp Alexandre.
  - BOWKER, G., *George Orwell*, London: Little, Brown, 2003.
  - DAVISON, P., *The Lost Orwell*, London: Timewell Press, 2006.
  - GORKIN, J., *Les Communistes contre la Révolution espagnole*, Paris: Belfond, 1978.
  - THOMAS, H., *The Spanish Civil War*, 1977.
  - s.n., *El Proceso del P.O.U.M. Documentos Judiciales y Policiales*, 1989.